

Radosław Marzęcki*

Typowe i nietypowe wzorce mobilizacji młodych wyborców we współczesnej Polsce

Typical and Atypical Patterns of Young Voter Mobilization in Contemporary Poland

STUDIA I ANALIZY

Słowa kluczowe: frekwencja wyborcza, młodzi wyborcy, konwencjonalna aktywność polityczna, mobilizacja wyborcza, youthquake

Key words: voter turnout, young voters, conventional political activity, electoral mobilization, youthquake

Abstrakt: Młodzi ludzie – także w wielu ustabilizowanych demokracjach – partycypują w wyborach stosunkowo rzadziej niż reprezentanci starszych kohort wiekowych. Taki schemat dobrze opisywał wzorce mobilizacji młodych polskich wyborców (18–29 lat) w trzeciej dekadzie demokratyzacji, jednak traci swą moc wyjaśniającą ich zachowania wyborcze w okresie od 2020 (wybory prezydenckie) do 2023 (wybory parlamentarne) roku. W tym czasie znacząco zniwelowali oni różnicę w poziomie frekwencji do grupy 30-latków, jak również uzyskali pewną przewagę w tym względzie nad grupą wyborców najstarszych (60 lat i więcej). W artykule uporządkowano teoretyczne ustalenia dotyczące uwarunkowań aktywności wyborczej oraz dokonano precyzyjnego opisu cech charakterystycznych „typowego” i „nietypowego” wzorca mobilizacji młodych wyborców w Polsce w latach 2014–2024.

Abstract: Young people – even in many established democracies – participate in elections relatively less often than representatives of older age cohorts. Such a pattern well described the mobilization patterns of young Polish voters (18–29 years old) in the third decade of

* ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2915-8878>; dr hab., prof. UKEN, Instytut Socjologii, Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. E-mail: radoslaw.marzecki@uken.krakow.pl.

democratization, but it loses its explanatory power in the period from 2020 (presidential elections) to 2023 (parliamentary elections). During this period, they significantly narrowed the gap in turnout with the group of 30 year olds and also gained a certain advantage over the group of the oldest voters (60 years and older). The article organizes theoretical findings on the determinants of electoral activity and provides a precise description of the characteristics of the 'typical' and 'atypical' mobilization patterns of young voters in Poland in the years 2014–2024.

Wprowadzenie

Młody wiek wyborcy jest zwykle traktowany jako zmienna zwiększająca prawdopodobieństwo absencji wyborczej. W klasycznych pracach z zakresu nauk o polityce czy socjologii polityki jeszcze z przełomu lat 50. i 60. XX wieku wymieniany był jako korelat niższej frekwencji¹. W perspektywie historycznej, obejmującej obserwację trendów mobilizacji wyborczej w ustabilizowanych demokracjach w ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat, widoczne jest pewne osłabienie wskaźników młodzieżowego zaangażowania w powszechne głosowanie. Swoiste zróżnicowanie poziomu wyborczego uczestnictwa można zidentyfikować również w perspektywie geograficznej, pomiędzy poszczególnymi krajami. Charakterystycznym rysem większości tych obserwacji jest jednak obraz młodzieży jako grupy w największym stopniu zdepolityzowanej, szczególnie w aspekcie behawioralnym, który wyraża się w stosunkowo niskich (względem starszych kohort wiekowych) wskaźnikach mobilizacji wyborczej. Niezależnie od tego uniwersalnego trendu, okresowo i w różnych kontekstach geograficznych, obserwujemy względnie krótkotrwałe okresy politycznego wzmożenia aktywności politycznej młodych pokoleń wyborców, określane w literaturze mianem „młodzieżowych trzęsień ziemi” (*youthquakes*)². Termin *youthquake* może odnosić się do szerzej rozumianej zmiany w zakresie partycypacji politycznej (np. wzrostu świadomości czy niekonwencjonalnego

¹ S. M. Lipset, *Political Man*, New York 1959; R. A. Dahl, *Modern Political Analysis*, Englewood Cliffs 1963.

² To określenie było używane w odniesieniu do m.in. wyborów prezydenckich w Stanach Zjednoczonych w 2008 roku czy wyborów parlamentarnych w 2017 roku, zob.: J. Sloam, M. Henn, *Youthquake 2017. The Rise of Young Cosmopolitans in Britain*, Basingstoke 2019; R. Marzęcki, *Was It a "Youthquake"? The Increase in Electoral and Political Participation of Polish Youth during the COVID-19 Pandemic*, [w:] M. Musiał-Karg, I. Kapsa (red.), *Elections in Times of a Pandemic – Dilemmas and Challenges. Experiences of the European Countries*, Leiden 2024.

aktywizmu³), niemniej najczęściej służy do opisywania osobliwych „anomalii”⁴ w zakresie aktywności wyborczej: jako nagły i znaczący wzrost frekwencji wśród młodzieży, który wpłynął na wynik wyborów politycznych i zaskoczył obserwatorów. Właśnie ze względu na tę nieprzewidywalność *youthquake* jest zjawiskiem interesującym z poznawczego punktu widzenia.

Przedmiotem analizy są zatem wzorce mobilizacji młodych polskich wyborców: zarówno te bardziej typowe (najczęściej występujące), jak i specyficzne, będące odstępstwem od tradycyjnie występującej normy. Mianem „młodego wyborcy” będą tu określane osoby posiadające czynne prawo wyborcze i które nie ukończyły 29. roku życia (grupa w wieku 18–29 lat)⁵. Taka kategoryzacja uwzględnia zarówno socjologiczne uwarunkowania okresu młodości, wykorzystujące rozmaite wskaźniki identyfikacji granic między fazami życia (młodością a dorosłością)⁶, jak również praktykę empirycznego pomiaru zachowań i preferencji wyborczych, tj. badań sondażowych (szczególnie typu *exit poll*), w których do identyfikacji najmłodszej grupy respondentów stosuje się przedział wiekowy 18–29 lat. Cele artykułu zdefiniowano w dwóch wymiarach. Po pierwsze, teoretycznym: zamiarem było uporządkowanie i syntetyczne przedstawienie dyskutowanych na gruncie literatury naukowej koncepcji teoretycznych wyjaśniających niższe poziomy wyborczego zaangażowania ludzi młodych w procesy wyborcze, jak również wskazujących najważniejsze determinanty frekwencji wyborczej w tej grupie wiekowej. W związku z tym sformułowano pytania badawcze: Czym charakteryzuje się typowy – najczęściej obserwowany – wzorec uczestnictwa politycznego (w szczególności – wyborczego) młodych obywateli? Jakie czynniki warunkują – pozytywnie i negatywnie – motywacje młodych ludzi do głosowania w wyborach? Teoretyczną ramą, według której ustrukturyzowano argumentację w tym wątku, było rozróżnienie na długo- i krótkoterminowe czynniki warunkujące poziom wyborczej (i z pewnością szerzej: politycznej) mobilizacji młodych ludzi. Pod pojęciem czynników długoterminowych rozumie się wpływ głębszych procesów społecznych, kulturowych czy politycznych (np. zmiany strukturalne w społeczeństwie, instytucjonalne, technologiczne, ekonomiczne, normatywne), które

³ S. Pickard, *Politics, Protest and Young People. Political Participation and Dissent in Britain in the 21st Century*, London 2018, s. 1.

⁴ W sensie „odstępstwa” od typowego wzorca.

⁵ W 2025 roku były to osoby urodzone w latach 1996–2007, co odpowiada również kategorii określanej jako *pokolenie Z*.

⁶ M.in. formalizacja związku, wyprowadzenie się z domu rodzinnego czy urodzenie pierwszego dziecka (w przypadku kobiet), G. M. García-Albacete, *Young People's Political Participation in Western Europe: Continuity or Generational Change?*, Basingstoke 2014, s. 81.

w makroperspektywie mogą organizować specyficzne nastawienia i postawy młodych ludzi wobec polityki i procesów wyborczych. Z kolei, czynniki krótkoterminowe wywołują reakcję na konkretne zjawiska lub wydarzenia polityczne (jak np. zachowania elit politycznych, kampanie wyborcze, oferta polityczna, rywalizacja partyjna, osiągnięcia rządu, wizerunki liderów itp.). Przyjęto założenie, że zachowania polityczne młodych ludzi są zakorzenione w długoterminowych zmianach społecznych i politycznych, ale bezpośrednio są stymulowane (wywoływane, wzmacniane, konsolidowane) przez czynniki krótkoterminowe⁷.

Po drugie, cele sformułowano w wymiarze empirycznym, który obejmował analizę i bardziej szczegółowy opis charakterystycznych schematów uczestnictwa wyborczego młodych Polek i Polaków w okresie 2014–2024⁸. Punktem odniesienia były tu najbardziej wiarygodne dane z sondaży *exit poll* pracowni Ipsos⁹ oraz wyniki obliczeń uwzględniających dane Głównego Urzędu Statystycznego na temat struktury ludności. Realizacji tego celu służył szereg kolejnych pytań badawczych: Czy w analizowanym okresie (2014–2024) można zidentyfikować bardziej trwałe w czasie wzorce mobilizacji i demobilizacji młodych wyborców? Jak kształtuje się poziom uczestnictwa wyborczego młodych obywateli na tle innych, starszych kohort wiekowych, w szczególności grupy 30-latków i wyborców najstarszych, tj. powyżej 60. roku życia? W oparciu o długotrwałe obserwacje zjawiska, jak i przegląd koncepcji teoretycznych, przyjęto założenie (do weryfikacji jako hipoteza), że wyższy poziom apatii młodszych wyborców (w porównaniu ze starszymi kohortami wiekowymi) stanowi swoistą normę, opisującą ich typowy wzorzec mobilizacji wyborczej. Podczas wyborów prezydenckich w 2020 roku, a jeszcze silniej w wyborach parlamentarnych w 2023 roku, obserwowaliśmy jednak nietypowo silną mobilizację młodych wyborców, która znacząco wpłynęła na ostateczny wynik głosowania. Z kolei, w wyborach samorządowych i do Parlamentu Europejskiego w 2024 roku, nastąpił powrót do wzorca właściwego dla okresu poprzedzającego wskazane tu zjawisko *youthquake*.

⁷ E. Phelps, *Understanding Electoral Turnout Among British Young People: A Review of the Literature*, «Parliamentary Affairs» 2012, vol. 65(1), s. 290.

⁸ Przedział ten jest podyktowany dostępnością danych, które – ze względu na zastosowaną metodologię pomiaru – mogą być porównywalne. Od 2014 roku w Polsce badania typu *exit poll* realizowane są przez pracownię Ipsos, która młodych wyborców kategoryzuje jako osoby w wieku 18–29 lat.

⁹ Dane z sondaży *exit poll* publikowane były przez stacje telewizyjne zamawiające badanie w trakcie trwania wieczoru wyborczego. Te wykorzystane w analizach na potrzeby niniejszego artykułu zostały dodatkowo zweryfikowane przez autora w korespondencji z pracownią Ipsos i pochodzą z autorskiego archiwum, obejmującego wybory z lat 2014–2024.

Długoterminowe determinanty mobilizacji wyborczej młodych ludzi

Stabilność systemu demokratycznego wymaga, aby żadna z ważnych grup społecznych nie była trwale marginalizowana¹⁰, ale również, by jego legitymizacja wynikała z szerokiego poparcia społecznego, w tym także z poparcia młodszej części społeczeństwa. Marginalizacja może prowadzić zarówno do wzmocnienia motywacji dla działań niekonwencjonalnych (jak w Wielkiej Brytanii¹¹), które mogą funkcjonalnie korygować system, jak i radykalizacji postaw młodzieży (jak na Węgrzech¹²), co stanowi określone ryzyko dla jego równowagi. Wątek negatywnych implikacji dla przyszłości demokracji, jakie niesie ze sobą trwała absencja wyborcza znacznej części młodych ludzi rozwijany był m.in. przez Martina P. Wattenberga, który w książce „Is Voting for Young People?” zwrócił uwagę na fakt, iż efektem tego zjawiska jest osłabienie reprezentatywności systemu, jego legitymizacji, ale również ograniczenie zdolności adaptacyjnych do nowych wyzwań, zmian społecznych i przyszłych potrzeb¹³. Pogłębiona refleksja nad przyczynami młodzieżowej bierności – zarówno tymi długoterminowymi (które wynikają ze specyfiki i/lub zmiany uwarunkowań socjalizacyjnych w okresie młodości), jak i krótkoterminowymi (tj. zewnętrznymi bodźcami, które bardziej bezpośrednio wywołują reakcję w postaci bierności lub aktywności) motywowana jest bowiem przekonaniem o istnieniu ważnego związku pomiędzy poziomem i charakterem zaangażowania politycznego młodych obywateli a jakością demokracji.

Współczesne podejścia do badania tej problematyki wychodzą z założenia, że wiek jest istotnym predyktorem frekwencji wyborczej¹⁴. Młodszy wiek koreluje negatywnie z prawdopodobieństwem czynnego udziału w wyborach, co wzmacnia powszechne przekonanie, że typowy wzór uczestnictwa wyborczego młodych ludzi charakteryzuje się większą apatią niż w przypadku starszych kohort wiekowych. Uważa się, że jest to naturalna właściwość młodzieżowej

¹⁰ C. Offe, *Kapitalizm jako projekt demokratyczny? Teoria demokracji w obliczu potrójnego przejścia w Europie Środkowowschodniej*, «Studia Socjologiczne» 1992, vol. 3–4.

¹¹ A. Hensby, *Participation and Non-participation in Student Activism: Paths and Barriers to Mobilising Young People for Political Action*, London 2017, s. 8; zob. także: M. Henn, M. Weinstein, D. Wring, *A Generation Apart? Youth and Political Participation in Britain*, «British Journal of Politics and International Relations» 2002, vol. 4(2).

¹² K. Szafranec, M. Wernerowicz, *Obecność młodych w sferze publicznej*, [w:] K. Szafranec i in. (red.), *Zmiana warty*, Warszawa 2017, s. 238.

¹³ M. P. Wattenberg, *Is Voting for Young People?*, New York 2020, s. 157–159.

¹⁴ Zob. E. Quintelier, *Differences in Political Participation Between Young and Old People*, «Contemporary Politics» 2007, vol. 13(2).

obecności w sferze politycznej¹⁵. W literaturze można odnaleźć dwa podejścia, które próbują wyjaśnić te międzykohortowe (czy międzypokoleniowe¹⁶) różnice w poziomie mobilizacji wyborczej w perspektywie długoterminowej. Pierwsze z nich, szerzej reprezentowane, odwołuje się do założeń teorii cyklu życia, które podkreślają naturalne zróżnicowanie doświadczeń jednostek w kolejnych fazach życia (np. młodości, dorosłości czy starości). Każdy z tych etapów wiąże się z różnymi ważnymi wydarzeniami czy sytuacjami (np. kontynuowanie edukacji, rozpoczęcie pracy, założenie rodziny itd.), które mogą kształtować określone poziomy zasobów, umiejętności, kompetencji społecznych czy zainteresowania, ale również krystalizować poglądy i świadomość interesów¹⁷. Pełnią one rolę swoistych „efektów cyklu życia” (*life cycle effects*), których siła oddziaływania zmienia się wraz z przechodzeniem do kolejnych etapów¹⁸ (np. zgodnie z tym podejściem poziom zainteresowania polityką czy zaangażowania w głosowanie w wyborach powinien wzrastać z biegiem czasu¹⁹, choć często zauważa się, że frekwencja rośnie w średnim wieku, gdy ludzie „zakorzeniają się” w społeczności, a następnie lekko spada u najstarszych z powodu ograniczeń fizycznych lub zdrowotnych²⁰). Ta perspektywa zakłada, że jednostki w fazie młodości doświadczają zwykle „przejściowych” trudności związanych z brakiem stabilizacji życiowej, a przez to mają „pilniejsze” priorytety życiowe (jak edukacja, budowanie kariery, wyprowadzenie z domu rodzinnego, stabilizacja związków), wśród których polityka (i wpływ na jej kształt) schodzi na dalszy plan²¹. Dlatego też mają

¹⁵ Ilustruje to zależność polegająca na tym, iż młode kohorty uprawnione do głosowania w następstwie reformy obniżającej cenzus wiekowy (jak w Stanach Zjednoczonych w 1972 roku) uczestniczyły w głosowaniu rzadziej niż wyborcy uprawnieni przed reformą. M. N. Franklin, *Voter Turnout and the Dynamics of Electoral Competition in Established Democracies since 1945*, New York 2004, s. 73–74.

¹⁶ Pojęcie „kohorta” ma wymiar demograficzny i odnosi się do kategorii społecznej wyróżnionej na podstawie przedziału wyznaczonego przez lata urodzenia (kohorta urodzeniowa) lub przedziału wiekowego (kohorta wiekowa), zaś pojęcie „pokolenie” bazuje na socjologicznym przekonaniu, że urodzenie w podobnym okresie implikuje wspólnotę doświadczeń, które kształtują podobieństwo postaw i wartości.

¹⁷ R. Marzęcki, *Pierwsze pokolenia wolności. Uwarunkowania i wzory partycypacji w sferze publicznej polskich i ukraińskich studentów*, Warszawa 2020, s. 25.

¹⁸ P. C. Wasburn, T. J. Adkins Covert, *Making Citizens: Political Socialization Research and Beyond*, New York 2017, s. 8–9.

¹⁹ Przykładowo, w ujęciu Daniela J. Levinsona można wyróżnić cztery ważne okresy w życiu człowieka: dzieciństwo i dorastanie (w tym okres przejścia do wczesnej dorosłości: 17–22 lata), wczesną dorosłość, wiek średni oraz późną dorosłość; D. J. Levinson, W. E. Gooden, *The Life Cycle*, [w:] H. I. Kaplan, B. Sadock (red.), *Comprehensive Textbook of Psychiatry*, Baltimore 1995, s. 7.

²⁰ N. H. Nie, S. Verba, *Participation in America: Political Democracy and Social Equality*, New York 1972, s. 138; R. E. Wolfinger, S. J. Rosenstone, *Who Votes?*, New Haven 1980, s. 37.

²¹ Zob. N. H. Nie, S. Verba, J. Kim, *Political Participation and the Life-Cycle*, «Comparative Politics» 1974, vol. 6.

mniej powodów do podejmowania konwencjonalnych działań politycznych²². W tym sensie niższe wskaźniki partycypacji wynikają nie tyle z apatii młodych ludzi, co z tymczasowych „celów życiowych”²³, które nie uwzględniają – bardziej charakterystycznego dla starszych grup – skupienia na kwestiach politycznych. Podkreśla się, że młodszy obywateli są zazwyczaj słabiej (niż starsi) zintegrowani ze swoją społecznością, co może warunkować poczucie współodpowiedzialności w tym zakresie, zaś umiejętności (doświadczenie życiowe, zawodowe), zasoby (finansowe, społeczne, kulturowe) i zainteresowanie sprawami publicznymi pojawiają się wraz z obowiązkami wieku średniego (*middle-age responsibilities*)²⁴. Młodzi ludzie w świetle tego podejścia potrzebują więcej czasu, aby stać się pełnoprawnymi uczestnikami systemu politycznego, ponieważ jest to proces stopniowy, wymagający akumulacji doświadczeń i zasobów. Czynnikiem czasu, który sprzyja nabywaniu cech „dojrzałego obywatelstwa”²⁵, wykorzystywany jest również w koncepcjach, akcentujących rolę nawyków wyborczych. Opierają się one na argumentacji, że młodzi głosują rzadziej z powodu braku ustalonego zwyczaju, bowiem głosowanie wymaga czasu, aby stać się rutyną²⁶. Młodzi rzadziej głosują, bo nie wykształcili jeszcze tej rutyny, zatem ich partycypacja zależy bardziej od zewnętrznych bodźców czy zachęt (np. kampanii wyborczej). Osoby z silnym nawykiem głosowania są mniej wrażliwe na zmiany w motywacji czy kosztach głosowania, dlatego kluczowe dla rozwoju aktywności wyborczej są warunki sprzyjające pierwszym aktom głosowania, które pozwalają silniej zinstytucjonalizować pojedyncze zachowanie (tj. zamienić je w bardziej trwały nawyk)²⁷. Warto mieć przy tym na uwadze, że uwarunkowania

²² E. Quintelier, *Differences in Political...*, s. 165.

²³ E. Phelps, *Understanding...*, s. 286.

²⁴ G. M. García-Albacete, *Young People's Political...*, s. 6.

²⁵ Na temat wzoru „dojrzałego” obywatelstwa zob. M. Kwiecińska-Zdrenka, *Pokolenie (nie)obecne. Uwarunkowania i procesy obywatelskiej aktywności i bierności młodych dorosłych*, Warszawa 2022, s. 113–120.

²⁶ Zob. E. Dinas, *The Formation of Voting Habits*, «Journal of Elections, Public Opinion and Parties» 2012, vol. 22(4).

²⁷ Niektórzy badacze, jak Eric Plutzer, podnoszą znaczenie doświadczeń z pierwszych wyborów w kształtowaniu nawyków głosowania, które mogą być kluczowym momentem w kształtowaniu długoterminowych nawyków głosowania. Jak pisze, większość młodych ludzi nie głosuje na początku (określa ich mianem *habitual nonvoters*), ale w różnym tempie przechodzi do bardziej regularnego uczestnictwa w wyborach; E. Plutzer, *Becoming a Habitual Voter: Inertia, Resources, and Growth in Young Adulthood*, «The American Political Science Review» 2002, vol. 96(1), s. 41–42. Z kolei, Mark N. Franklin używa pojęcia „śladu” (wysokiej lub niskiej) poprzedniej frekwencji (*footprint of past turnout*), który na dłużej może determinować wzór mobilizacji wyborczej adekwatnie to zachowania (aktywności/bierności) w momencie pierwszych wyborów, zob. M. N. Franklin, *Voter Turnout...*, s. 43. Zob. także: J. H. Aldrich, J. M. Montgomery, W. Wood, *Turnout as a Habit*, «Political Behavior» 2011, vol. 33(4).

fazy młodości różnią się dzisiaj o tych, które kształtowały osoby wchodzące w dorosłość w poprzednich dekadach. Jak zauważa Gema García-Albacete, młodość jest współcześnie dłuższym i bardziej złożonym etapem przejściowym, a ponadto przejście do dorosłości odbywa się w bardziej niepewnych warunkach²⁸. Dodatkowo, w nowoczesnych społeczeństwach przejście do dorosłości staje się coraz bardziej zróżnicowane i rozciągnięte w czasie. Przyjmowanie ról społecznych typowych dla osób dorosłych jest odkładane z powodu większych wymagań edukacyjnych, zmian na rynku pracy czy ewolucji norm społecznych. Konsekwentnie należałoby przyjąć, że inny wzór uczestnictwa politycznego młodych może być również wynikiem odroczonego przejścia do dorosłości²⁹. Po prostu, mamy do czynienia z opóźnieniem politycznej „inicjacji”, nie zaś zanikiem zaangażowania młodego pokolenia, które zachowuje jednak pewien potencjał do bardziej intensywnego działania, jeśli polityka (konkretne kwestie) dotyka go bezpośrednio³⁰.

Drugie podejście wyjaśniające specyfikę słabszego zaangażowania politycznego (w tym w głosowania) młodych ludzi w perspektywie długoterminowej akcentuje rolę czynników oddziałujących na jednostki w trakcie młodości, rozumianej jako szczególny okres podatności na wpływ socjalizacyjny (*impressionable years perspective*). Zwolennicy tego stanowiska argumentują, że w tym czasie dochodzi do krystalizacji bardziej trwałych orientacji i nawyków politycznych. Różnice w uczestnictwie wyborczym mogą wynikać z warunków politycznych i społecznych, w których dana generacja dorastała³¹. Mowa tu o tzw. efektach kohortowych lub pokoleniowych (mogą to być procesy społeczne, kulturowe, technologiczne, wydarzenia polityczne, kryzysy gospodarcze itp.), które nie zanikają wraz z wiekiem, ale trwale naznaczają postawy i zachowania grupy jednostek urodzonych i socjalizowanych w podobnym czasie. W konsekwencji, same – kiedy wkroczą w fazę dorosłości – będą się różnić od współczesnych dorosłych³². W tym znaczeniu, mogą nigdy nie osiągnąć poziomu zaangażowania politycznego typowego dla starszych kohort (pokoleń), choć precyzyjne odróżnienie wpływu efektów cyklu życia i efektów kohortowych jest trudne i wymaga długoterminowych badań nad określoną populacją³³. Wśród uwarunkowań wywierających te relatywnie trwałe efekty wymienienia się m.in. socja-

²⁸ G. M. García-Albacete, *Young People's Political...*, s. 7. Zob. także: A. H. Gauthier, *Becoming a Young Adult: An International Perspective on the Transitions to Adulthood*, «European Journal of Population» 2007, vol. 23(3–4).

²⁹ G. M. García-Albacete, *Young People's Political...*, s. 7.

³⁰ C. A. Flanagan, P. Levine, *Civic Engagement and the Transition to Adulthood*, «Future Child» 2010, vol. 20(1), s. 160.

³¹ E. Phelps, *Understanding...*, s. 286.

³² R. Marzęcki, *Pierwsze pokolenia...*, s. 25–26.

³³ E. Phelps, *Understanding...*, s. 294.

lizację w czasach słabnącego kapitału społecznego, tj. sieci i więzi społecznych (za co odpowiada m.in. rozwój mediów elektronicznych, urbanizacja i większa mobilność, przemiany stylów życia, ewolucja tradycyjnych norm dotyczących życia rodzinnego, większa orientacja na aktywności zarobkowej i karierze zawodowej³⁴) czy w czasach mniejszej „polityzacji” (*depoliticization*) życia społecznego (np. większej stabilności, bezpieczeństwa, braku głębokich politycznych sporów między partiami)³⁵. Na międzygeneracyjne różnice w socjalizacji, wynikające z charakterystyki kontekstu historycznego i politycznego, zwrócili uwagę również autorzy opracowania „*A New Engagement? Political Participation, Civic Life, and the Changing American Citizen*”³⁶. Obserwacje poczynione w społeczeństwie amerykańskim doprowadziły ich do wniosku, że słabsza motywacja do udziału w głosowaniu współczesnej młodzieży może być wynikiem socjalizacji w czasach silnego indywidualizmu, osłabienia tradycyjnych instytucji (kościół, związki zawodowe, partie polityczne) oraz postępującej mediatyzacji życia społecznego. W jej życiu polityka zajmuje peryferyjne miejsce, a informacje polityczne konkurują z rozrywką – to wszystko negatywnie determinuje zainteresowanie polityką. W porównaniu z powojennym pokoleniem wyżu demograficznego, młodzi ludzie współcześnie mają słabsze poczucie obowiązku obywatelskiego i znacznie rzadziej postrzegają wybory jako kluczowy sposób wyrażania opinii i narzędzie zmiany społecznej³⁷. Analogiczne różnice międzygeneracyjne w tym kontekście dostrzega Russell J. Dalton, twierdząc, że starsi zwykle głosują z poczucia obowiązku (*duty-based citizens*), podczas gdy młodszy, jako *engaged citizens*, potrzebują powodu, dla którego powinni się zmobilizować do głosowania (pozwalającego widzieć w tym sposób na wyrażenie swoich wartości lub rozwiązanie konkretnych problemów, które ich bezpośrednio dotyczą), choć ich dyspozycja do działania niekonwencjonalnego (od wolontariatu po protesty publiczne) może w tym czasie pozostawać relatywnie silna³⁸. Martin P. Wattenberg, z kolei, podkreśla znaczenie zmiany nawyków medialnych: ludzie młodzi rzadziej korzystają z tradycyjnych mediów, takich jak gazety czy telewizyjne serwisy informacyjne, które kiedyś były kluczowym źródłem informacji o polityce. W zamian preferują media społecznościowe

³⁴ R. D. Putnam, *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*, New York 2000, s. 189–246.

³⁵ G. M. García-Albacete, *Young People's Political...*, s. 235; M. T. Grasso i in., *Socialization and Generational Political Trajectories: An Age, Period and Cohort Analysis of Political Participation in Britain*, «Journal of Elections, Public Opinion and Parties» 2018, vol. 29(2), s. 203.

³⁶ C. Zukin i in., *A New Engagement? Political Participation, Civic Life, and the Changing American Citizen*, New York 2006.

³⁷ Tamże, s. 17–48.

³⁸ R. J. Dalton, *The Good Citizen: How a Younger Generation Is Reshaping American Politics. Revised Edition*, Washington 2009, s. 5.

lub wirtualną rozrywkę, co zmniejsza ich ekspozycję na treści dotyczące spraw publicznych i politycznych. To ma bezpośrednie przełożenie na poziom politycznej mobilizacji, gdyż „im więcej ktoś dowiaduje się o sprawach publicznych i śledzi bieżące wydarzenia, tym bardziej prawdopodobne jest, że będzie zadowolony z tego, co jest stawką w wyborach”³⁹. Z drugiej strony, warto zauważyć, że obecność i aktywność pewnych partii i ich liderów w kanałach komunikacyjnych, z których częściej korzystają ludzie młodzi (Internet) pozwala im skuteczniej mobilizować tę grupę i docierać do niej z własnym przesłaniem. W tym sensie, apatia nie tyle wynika z odwrotu młodych od polityki, co z faktu, że to polityka nie wykazuje zainteresowania (bądź umiejętności) komunikacją młodym pokoleniem. Podkreśla się również w tym kontekście osłabienie autorytetu tradycyjnych agend socjalizujących (także) w zakresie postaw politycznych: rodziny, szkoły, partii politycznych. W okresie młodości większą rolę mogą odgrywać grupy rówieśnicze, w których częściej (niż w starszych kohortach) spotyka się innych niegłosujących. Ten środowiskowy wzorzec może być jedną z barier aktywnego uczestnictwa wyborczego (lub silnym motywatorem w okresie ponadnormatywnej mobilizacji). O ile statystycznie kohorty w średnim wieku (rodzice) częściej głosują, to ważne jest również to, w jaki sposób norma zaangażowania wyborczego jest przekazywana młodszemu (dzieciom, kiedy jeszcze nie uzyskały czynnego prawa wyborczego). Zauważa się bowiem, że młodzi ludzie, którzy pamiętają, że rodzice zabrali ich w przeszłości do lokalu wyborczego, są znacznie bardziej skłonni głosować w przyszłości⁴⁰.

Krótkoterminowe determinanty mobilizacji wyborczej młodych ludzi

Przedstawione wyżej dwie perspektywy nie są względem siebie konkurencyjne ani wykluczające się (mimo że badacze mogą się spierać, która z nich trafniej wyjaśnia dyspozycje do działania w sferze wyborczej⁴¹), a raczej komplementarne. Pogłębione, wielowymiarowe i obejmujące szerokie przekroje czasowe analizy dostarczają bowiem dowodów na wpływ zarówno efektów cyklu życia, jak i efektów kohortowych (pokoleniowych) na różnicowanie postaw między grupami wiekowymi wyborców⁴². Wpływ na dyspozycje do

³⁹ M. P. Wattenberg, *Is Voting...*, s. 3.

⁴⁰ B. Cammaerts i in., *Youth Participation in Democratic Life Stories of Hope and Disillusion*, Basingstoke 2016, s. 60.

⁴¹ Zob. K. Szafraniec, *Młode pokolenie a nowy ustrój*, Warszawa 2010, s. 66.

⁴² K. L. Schlozman, S. Verba, H. E. Brady, *The Unheavenly Chorus. Unequal Political Voice and the Broken Promise of American Democracy*, Princeton 2012, s. 231.

głosowania mogą też mieć czynniki krótkoterminowe, które wywołają bardziej bezpośrednie reakcje u jednostek. Ich oddziaływanie może specyficznie wpływać na szersze kategorie społeczne (osoby w podobnym wieku), ale zarazem różnicować motywacje wewnątrz nich⁴³. Część z nich skupia się na samej młodzieży – na indywidualnych cechach, zasobach, postawach młodych ludzi (np. wiedzy, orientacji, zainteresowaniu, poczuciu skuteczności itp.) i odwołuje się do pojęcia apatii, które zakłada, że jednostki nie mają odpowiednio silnych wewnętrznych motywatorów do podejmowania działania. Inne koncentrują się na polityce (systemie politycznym) – podkreślają zewnętrzne względem jednostek źródła (np. stylu uprawiania polityki), które powstrzymują je od zaangażowania⁴⁴. W tym przypadku wyjaśnienia wykorzystują pojęcie inhibicji (powstrzymywania), bądź alienacji, to znaczy, że jednostki napotykają bariery, które prowadzą je do rezygnacji z podejmowania aktywności⁴⁵. To rozróżnienie pozwala odpowiednio ulokować źródła (de)mobilizacji wyborczej, niemniej należy podkreślić, że indywidualne (subiektywne) nastawienia mogą być wtórne wobec (obiektywnych) właściwości systemu partyjnego czy politycznego. Wśród tych, które negatywnie warunkują prawdopodobieństwo uczestnictwa młodych ludzi w wyborach można wymienić⁴⁶ m.in. niższy poziom zainteresowania polityką i sprawami publicznymi; niższy poziom i większą fragmentację wiedzy politycznej; niższy poziom zaufania do partii politycznych oraz instytucji publicznych; przekonanie, że system polityczny (polityka) jest nieefektywny, nieskuteczny, niesprawiedliwy i odległy od codziennych spraw młodych ludzi; poczucie marginalizacji (pomijania interesów, potrzeb, obaw młodych ludzi, przekonanie, że politycy faworyzują starsze grupy wiekowe⁴⁷); słabszą identyfikację z partiami politycznymi; postrzeganie niskiej skuteczności aktu głosowania (słabsze poczucie wpływu, postrzeganie wyborów jako „rytuału bez konsekwencji”); brak mobilizacji ze strony partii politycznych

⁴³ M. Paschou, L. A. Durán Mogollón, *A Comparative Analysis of the Motivations of Youth Political Participation across Different Types of Activism*, «Government and Opposition» 2024, vol. 59(3), s. 3.

⁴⁴ B. Cammaerts i in., *Youth Participation...*, s. 51.

⁴⁵ S. Verba, N. H. Nie, J.-O. Kim, *Participation and Political Equality: A Seven-Nation Comparison*, New York 1978, s. 254.

⁴⁶ Zob. m.in. J. Sloam, *Rebooting Democracy: Youth Participation in Politics in the UK*, «Parliamentary Affairs» 2007, vol. 60(4); M. Henn, M. Weinstein, S. Forrest, *Uninterested Youth? Young People's Attitudes towards Party Politics in Britain*, «Political Studies» 2005, vol. 53(3); M. Giugni, M. Grasso, *Youth and Politics in Times of Increasing Inequalities*, New York 2021; P. Norris, *Democratic Phoenix: Reinventing Political Activism*, Cambridge 2002; M. Giugni, M. Grasso, *Words Are Stones: How Elite Discourse Deters the Political Participation of Young People*, «Journal of Youth Studies» 2025; C. A. Flanagan, *Teenage Citizens: The Political Theories of the Young*, Cambridge 2013.

⁴⁷ R. Marzęcki, *Ageism*, [w:] M. Sardoć (red.), *Encyclopedia of Diversity*, Cham 2024.

(np. kampanii kierowanych do młodych); słabą jakość edukacji obywatelskiej w szkole (może wpływać na poczucie obowiązku, poziom, zakres i strukturę wiedzy politycznej, zrozumienie działania systemu politycznego); brak różnic między partiami w sprawach ważnych dla młodych ludzi (lub niepodejmowanie niektórych tematów); słabszą obecność tematów związanych z polityką w dyskusjach i relacjach z innymi (rodziną, znajomymi); większe rozczarowanie młodych ludzi po okresach silniejszej mobilizacji wyborczej (poczucie „zdrady” przez elity); inne zobowiązania i brak czasu (także przebywanie poza miejscem zamieszkania w trakcie wyborów)⁴⁸.

Jak już wspomniano, czynniki długoterminowe, zakorzenione w procesach socjalizacji młodych ludzi i decydujące o ogólnej dyspozycji do (nie) podejmowania działania mogą wchodzić w określone relacje z czynnikami, które wywołują skutek bezpośredni, wyzwalając reakcję bierności/aktywności, np. w odniesieniu do konkretnych wyborów. Przykładowo, zmiana nawyków medialnych, polegająca na słabszej ekspozycji młodych na tradycyjne przekazy polityczne może prowadzić do osłabienia wiedzy czy orientacji w zakresie zjawisk politycznych, a to z kolei może pogłębiać przekonanie, że polityka to „gra elit”, których nie interesuje los „zwykłych” młodych obywateli.

Katalizatory młodzieżowej mobilizacji – przyczyny *youthquakes*

Fakt, że młodsze kohorty dysponują słabszym kapitałem w znaczeniu politycznego wyrafinowania (*political sophistication*): wiedzą, orientacją w zjawiskach, poziomem zainteresowania, motywacją do działania, nie może usprawiedliwiać posługiwania się negatywnym stereotypem, wedle którego młodzież to apatyczna grupa, niezdolna do podejmowania odpowiedzialnych decyzji w sferze politycznej. Deficyt aktywności konwencjonalnej niekoniecznie musi być wskaźnikiem wielowymiarowego „deficytu obywatelstwa”⁴⁹. Warto zauważyć, że bierność polityczna nie jest zjawiskiem jednowymiarowym: obejmuje niezaangażowanych i rozczarowanych, ale też tych, którzy wydają się bierni, lecz faktycznie są przygotowani do działania politycznego, jeśli okoliczności tego wymagają⁵⁰. Ta koncepcja *monitorial citizens* („obywateli minitorujących”) pojawiła się w pra-

⁴⁸ Istnieją również badania wskazujące, że niekorzystna pogoda może negatywnie wpływać na frekwencję wyborczą, zwłaszcza u osób słabiej zmotywowanych, dysponujących słabszą identyfikacją partyjną oraz tych, którzy wcześniej nie głosowali, zob. S. Damsbo-Svendsen, K. M. Hansen, *When the election rains out and how bad weather excludes marginal voters from turning out*, «Electoral Studies» 2023, vol. 84.

⁴⁹ K. Szafraniec, *Młode pokolenie...*, s. 64.

⁵⁰ E. Amnå, J. Ekman, *Standby Citizens: Diverse Faces of Political Passivity*, «European Political Science Review» 2014, vol. 6(2), s. 262.

cach Michaela Schudsona⁵¹ dla opisanie kategorii obywateli, którzy nie angażują się regularnie w politykę na co dzień, ale świadomie monitorują działania elit politycznych i interweniują w momencie, gdy uznają to za konieczne. W tym znaczeniu, brak formalnego zaangażowania w politykę, nie musi oznaczać trwałej bierności. Działanie pojawia się w kluczowych momentach, w sytuacji, którą wyborcy zdefiniują jako wymagającą interwencji⁵². W odniesieniu do postaw młodych ludzi względem polityki i wyborów Erik Amnå i Joakim Ekman sformułowali, z kolei, koncepcję *standby citizens* („obywateli w stanie czuwania”). Ich zdaniem, mowa tu o osobach, które nie angażują się w politykę na co dzień, ale są zainteresowane, świadome i gotowe do działania, gdy uznają to za konieczne⁵³. *Monitorial citizens* częściej ograniczają się do obserwacji i krytyki, *standby citizens* – angażują się w razie potrzeby, niekoniecznie kierując się krytycyzmem. Choć to zwykle sytuacja kryzysowa wyzwala ich aktywną reakcję, mogą też podejmować działanie, kiedy widzą szansę na pozytywną zmianę. Na podstawie własnych badań autorzy stwierdzili, że *standby citizens* stanowili najliczniejszą kategorię wśród szwedzkiej młodzieży (ok. 46% badanych uczniów)⁵⁴. W oparciu o literaturę i obserwację życia społecznego można wskazać na szereg czynników, które w krótkoterminowej perspektywie mogą silnie stymulować poziom mobilizacji, podnosząc wskaźnik frekwencji wśród najmłodszych wyborców i prowadząc do zjawiska *youthquake election*:

- 1) pogorszenie się sytuacji materialnej (np. w wyniku kryzysu gospodarczego, wzrostu kosztów życia, inflacji, wzrostu cen mieszkań itp.), za które młodzi ludzie obwiniają aktualnie rządzących⁵⁵;
- 2) kryzysy polityczne lub społeczne, np. aktywność w proteście przeciw skrajnie antydemokratycznym reformom rządu lub praktykom dyskryminacji różnych grup społecznych, jak środowiska LGBT+, także kiedy rząd chce wprowadzić przepisy, które bezpośrednio dotyczą ich osobiście lub ingerują w ich styl życia⁵⁶. Porządek polityczny lub społeczny, który „uderza”

⁵¹ Zob. M. Schudson, *The Good Citizen: A History of American Public Life*, New York 1998.

⁵² Zob. M. Hooghe, Y. Dejaeghere, *Does the “Monitorial Citizen” Exist? An Empirical Investigation Into the Occurrence of Postmodern Forms of Citizenship in the Nordic Countries*, «Scandinavian Political Studies» 2007, vol. 30(2).

⁵³ E. Amnå, J. Ekman, *Standby Citizens...*, s. 262.

⁵⁴ Obok *standby citizens* autorzy wyróżnili jeszcze trzy kategorie młodych obywateli: *Active* (6%), *Unengaged* (26%) i *Disillusioned* (21%).

⁵⁵ Wątek wzrostu aktywizmu politycznego młodych ludzi był silnie rozwijany w odniesieniu do kryzysu gospodarczego z lat 2009–2010, zob. G. M. García-Albacete, J. Lorente, *Has the Great Recession Shaped a Crisis Generation of Critical Citizens? Evidence from Southern Europe*, «South European Society and Politics» 2021, vol. 26(2).

⁵⁶ Maja Savić-Bojanić pisze w tym kontekście: „każdy program polityczny czy decyzja polityczna, która zmienia styl życia młodej osoby jest potencjalną przyczyną reakcji politycznej”, M. Savić-Bojanić, *“Standby Youth”? Informal Youth Political Participation in*

- w młode pokolenie i jego wrażliwość rodzi poczucie niesprawiedliwości, rozczarowania, dyskryminacji, ale może też wzmacniać poczucie sprawczości, szczególnie gdy w roli „wroga” postrzegana jest cała klasa (elita) polityczna;
- 3) wybory postrzegane jako punkt zwrotny (ważnym elementem jest silne poczucie sprawstwa i obiektywna szansa na dokonanie zmiany politycznej) – młodzi ludzie, jako grupa zwykle silniej marginalizowana przez elity polityczne, znacznie częściej orientują się na zmianę niż kontynuację, w szczególności, kiedy widzą szansę, że uda się jej dokonać, np. różnice między konkurującymi partiami/kandydatami są niewielkie;
 - 4) wybory (referenda) o wysokiej stawce, które mogą mieć daleko idące konsekwencje polityczne, ekonomiczne, społeczne; warto zauważyć, że „wysoka stawka” wyborów może być pojęciem względnym i inaczej interpretowanym przez kategorie społeczne o zróżnicowanych interesach. To, co jest warte zaangażowania (obrony, poświęcenia itp.) w opinii młodszych wyborców nie musi takie być w ocenie wyborców reprezentujących starsze grupy i odwrotnie;
 - 5) bliskość kwestii i spraw poruszanych przez polityków w trakcie kampanii wyborczych – rezonowanie tematów kampanii z codziennymi problemami nastolatków i młodych dorosłych⁵⁷. Podkreśla się, że „wielu młodych ludzi zdecyduje się na udział w wyborach, gdy będą mogli utożsamić się z tematami podkreślanymi przez kandydata lub partię”⁵⁸;
 - 6) duże poruszenie społeczne – kiedy znajomi, rodzina, szersza społeczność, której częścią są młodzi ludzie, mobilizuje się do działania; polityzacja życia codziennego – kwestie polityczne (często w negatywnym kontekście) obecne w dyskusjach dotyczących spraw codziennych (np. wpływ na edukację, swoboda ekspresji itp.);
 - 7) polaryzacja i wyraziste podziały międzypokoleniowe wokół kwestii centralnych w kampanii wyborczej;
 - 8) wielokanałowe i wieloformatowe kampanie profrekwencyjne adresowane celowo do zróżnicowanych grup młodzieży (kobiet, mężczyzn, zdecydowanych, niezdecydowanych, internetowe, bezpośrednie itp.);
 - 9) oddolne inicjatywy i cyfrowa mobilizacja – zwłaszcza viralowe treści (korzystne lub nie dla polityków) w mediach społecznościowych mogą wzmacniać ekspozycję młodych na tematy związane z wyborami;
 - 10) autentyczność lidera politycznego, który stara się inicjować interakcje (wirtualne lub bezpośrednie) z młodymi ludźmi (np. poprzez własne inicjatywy lub

Bosnia and Herzegovina during the COVID-19 Pandemic, «Communist and Post-Communist Studies» 2023, vol. 56(4), s. 5.

⁵⁷ C. A. Flanagan, P. Levine, *Civic Engagement...*, s. 160.

⁵⁸ J. Sloam, M. Henn, *Youthquake 2017...*, s. 25.

obecność na dużych wydarzeniach – jak festiwale, koncerty – gdzie obecna jest młodzież). Politykom opozycji zwykle jest łatwiej budować takie relacje oparte na kontestacji *status quo*⁵⁹. Czasem istotne okazuje się poparcie środowisk popkulturowych, ważny natomiast jest styl komunikacji z młodym pokoleniem – prosty przekaz i tematy, które młodym ludziom są bliskie⁶⁰;

- 11) program polityczny partii/kandydata, który w wyrazisty sposób podnosi problemy i podaje rozwiązania ważne dla młodych ludzi (kobiet, studentów itp.).

Typowy i nietypowy wzorzec mobilizacji młodych wyborców w Polsce

Najmłodszy wyborcy (w wieku 18–29 lat) stanowią najmniej liczną z pięciu kohort wiekowych, które wyróżnia się w klasycznych badaniach sondażowych typu *exit poll* (stan na 30.06.2024, dane GUS, zob. tabela 1). Ten fakt wykorzystuje się często dla podkreślenia potencjalnie najsłabszej siły głosu, a przez to relatywnie niewielkiego wpływu na ostateczny wynik głosowania. Jako argument często powtarzany w przestrzeni publicznej może przyczyniać się do utrwalenia negatywnego autostereotypu młodzieży i osłabienia poczucia sensu udziału w wyborach.

Tabela 1. Liczebność poszczególnych kohort wiekowych wyborców (stan na 30.06.2024)

Grupa wiekowa	Liczebność
18–29	4 538 921
30–39	5 467 114
40–49	6 147 253
50–59	4 667 593
60+	9 936 087

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (dane nie obejmują osób pozbawionych praw publicznych).

Model ten ma oparcie w rzeczywistości, kiedy obserwujemy mobilizację młodych wyborców według typowego – już wcześniej sygnalizowanego – wzorca, który charakteryzuje się wyższym poziomem apatii (w porównaniu ze starszymi

⁵⁹ Wyborcy-debiutanci oraz młodzi wyborcy niezdecydowani silniej reagują na negatywne informacje, które mogą ich skłaniać do głosowania na partie opozycyjne, zob. B. P. Carvalho i in., *Information, perceptions, and electoral behaviour of young voters: A randomised controlled experiment*, «Electoral Studies» 2023, vol. 84.

⁶⁰ Tamże, s. 98.

kohortami wiekowymi). Jednakże, w sytuacjach ponadnormatywnego wzmożenia aktywności, na skutek oddziaływania krótkookresowych czynników, siła głosu młodego wyborcy oraz wpływ na ostateczny wynik (np. przy nietypowym rozproszeniu preferencji wyborczych) może znacząco wzrosnąć. Dane w tabeli 2 pokazują, że mimo iż z biegiem kolejnych lat udział młodych ludzi wśród uprawnionych do głosowania sukcesywnie się zmniejsza (z 17,67% w 2018 roku do 14,89% w 2024 roku), to skala mobilizacji (np. ponad 3,2 mln głosujących w 2023 roku) może okazać się czynnikiem znacząco zwiększającym siłę ich głosu.

Tabela 2. Udział młodych wyborców w strukturze uprawnionych do głosowania

Wyborcy 18–29 lat	2018 samorządowe	2019 do PE	2019 parlamentarne	2023 parlamentarne	2024 samorządowe	2024 do PE
Uprawnionych do głosowania (%)	17,67	17,37	17,09	15,07	14,89	14,89
Liczba czynnych wyborców	2 058 426	1 519 939	2 494 006	3 288 986	1 768 121	1 213 866

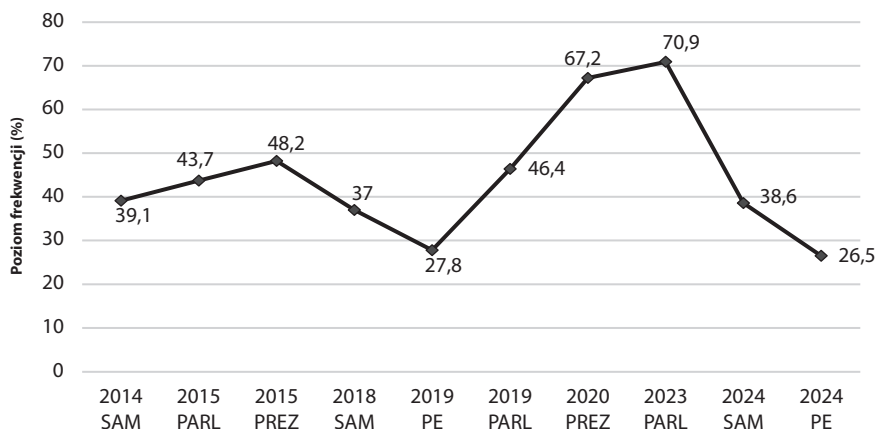
Źródło: szacunki własne na podstawie archiwalnych danych z sondaży *exit poll* (Ipsos) oraz danych GUS.

Obserwując zachowania wyborcze młodych ludzi we względnie szerokiej perspektywie czasowej (między 2014 a 2024 rokiem) można zidentyfikować bardziej szczegółowe cechy opisujące wzorce ich mobilizacji wyborczej. W sposób oczywisty poziom frekwencji był zróżnicowany względem charakteru wyborów (wyższy w wyborach prezydenckich czy parlamentarnych i niższy w wyborach samorządowych czy do Parlamentu Europejskiego), co ilustruje wykres 1. Niezależnie od tego, widać, że mobilizacja młodych wyborców w wyborach prezydenckich i parlamentarnych w latach 2020 i 2023 była wyraźnie silniejsza niż w analogicznych wyborach w latach 2015 i 2019. Należy podkreślić, że zarówno poziom frekwencji z I tury (64,0%) i II tury (67,2%) wyborów prezydenckich w 2020 roku, a później wyborów parlamentarnych w 2023 roku (70,9%) stanowiły wyniki rekordowe w historii pomiarów mobilizacji wyborczej⁶¹. Frekwencja w wyborach samorządowych i do PE pozostawała na względnie niezmiennym poziomie.

Na podstawie systematycznie archiwizowanych danych z sondaży *exit poll*, uwzględniających dane o frekwencji w poszczególnych grupach wiekowych, można wskazać na dwa charakterystyczne wzorce mobilizacji: „typowy” (obserwowany w szerszym kontekście czasowym, ale również geograficznym) oraz

⁶¹ Biorąc pod uwagę także dane z lat wcześniejszych dla młodszych grup 18–25 lat (dane OBOP i PGŚW).

Wykres 1. Poziom frekwencji w grupie wiekowej 18–29 lat w okresie 2014–2024 (dane w proc.)

SAM – wybory samorządowe; PARL – parlamentarne, PREZ – prezydenckie (II tura), PE – do Parlamentu Europejskiego

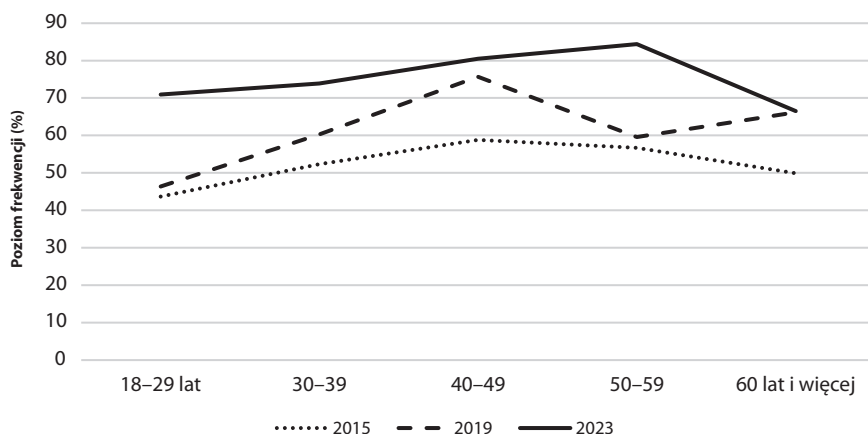
Źródło: opracowanie własne na podstawie archiwalnych danych z sondaży *exit poll* (Ipsos).

„nietypowy” (będący swoistym odstępstwem od normy, wskazującej na względnie słabszy poziom zaangażowania młodych). Można zatem wyróżnić trzy zasadnicze cechy typowego wzorca mobilizacji młodych wyborców:

- 1) względnie duża „strata” do grupy 30-latków;
- 2) frekwencja niższa niż w grupie najstarszej (60 lat i więcej);
- 3) najniższa frekwencja spośród wszystkich grup wiekowych.

Ilustracją tego wzorca mogą być dane na wykresie 2 w odniesieniu do wyborów parlamentarnych z lat 2015 i 2019 (linie przerywane).

Wykres 2. Poziom frekwencji w poszczególnych grupach wiekowych w wyborach parlamentarnych w 2015, 2019 i 2023 roku (dane w proc.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie archiwalnych danych z sondaży *exit poll* (Ipsos).

Z kolei, linią ciągłą oznaczono poziomy frekwencji według grup wiekowych dla wyborów parlamentarnych z roku 2023. To wówczas można było zaobserwować klasyczne zjawisko *youthquake*, które przebiegało wedle nietypowego wzorca mobilizacji młodych wyborców. Można wskazać na trzy właściwości tego nietypowego wzorca:

- 1) redukcja „straty” do 30-latków;
- 2) frekwencja wyższa niż w grupie najstarszej (60 lat i więcej);
- 3) nie najniższa frekwencja spośród wszystkich grup wiekowych.

Pełnego obrazu analizowanego zjawiska dostarcza tabela 3, która zawiera dane z lat 2014–2024 w odniesieniu do trzech kluczowych cech charakteryzujących wzorce mobilizacji młodych wyborców. W okresie 2014–2019, a następnie w obu wyborach z roku 2024 dystans do poziomu uczestnictwa wyborczego 30-latków pozostawał relatywnie duży (przeciętnie: –11 p.p.). Swoistym odstępstwem od tej „normy” są dane dla wyborów z lat 2020 i 2023. Podobnie w przypadku różnicy w poziomie mobilizacji najmłodszych i najstarszych wyborców. Tylko w latach 2020 i 2023 frekwencja w grupie 18–29 lat była wyższa niż w grupie 60 lat i więcej. Również tylko w tym okresie najmłodsi nie pozostali najsilniej zdemobilizowaną grupą wyborców.

Tabela 3. Typowy i nietypowy wzór mobilizacji młodych wyborców w Polsce

	2014 SAM	2015 PARL	2015 PREZ	2018 SAM	2019 PE	2019 PARL	2020 PREZ	2023 PARL	2024 SAM	2024 PE
Dystans do 30-latków (p.p.)	–7,3	–8,6	–10,1	–17,2	–11,0	–13,9	1,0	–3,0	–10,9	–7,5
Dystans do 60-latków i starszych (p.p.)	–2,5	–6,2	–4,4	–18,1	–19,6	–19,8	5,3	4,4	–12,8	–20,0
Najniższa frekwencja wg grup wiekowych?	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	NIE	NIE	TAK	TAK

SAM – wybory samorządowe; PARL – parlamentarne; PREZ – prezydenckie (II tura); PE – do Parlamentu Europejskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie archiwalnych danych z sondaży *exit poll* (Ipsos).

Dyskusja i podsumowanie

Przywołane w artykule dane pozwoliły szczegółowo scharakteryzować specyfikę wzorów uczestnictwa wyborczego młodych ludzi w ciągu dekady 2014–2024. Wskazano na istnienie zarówno typowego, jak i nietypowego schematu, według którego mobilizowali się najmłodsi wyborcy. Typowość wzorca oznaczała jego większą stabilność i możliwość zaobserwowania w dłuższym

okresie. Nietypowość, z kolei, traktowana jest jako „odstępstwo” od tej normy, wyrażające się w dużej dynamice strukturalnych przeobrażeń poziomów mobilizacji w poszczególnych kohortach wiekowych. W tym znaczeniu w latach 2020 i 2023 doszło do – niespotykanej wcześniej – aktywizacji młodych wyborców, która nabrała szczególnego znaczenia na tle zachowań podejmowanych w tym czasie przez wyborców starszych. Powrót do charakterystycznych cech mobilizacji z okresu 2014–2019, jaki dokonał się (dwukrotnie) podczas wyborów w roku 2024 potwierdza przyjętą hipotezę, a jednocześnie stanowi ilustrację skali i przebiegu zjawiska „młodzieżowego trzęsienia ziemi” (*youthquake*) z lat 2020, a przede wszystkim – 2023. *Youthquake elections* charakteryzuje zwykle silna polaryzacja wiekowa. Nietypowo zmobilizowani wyborcy znacznie różnili się w swoich preferencjach w porównaniu ze starszymi grupami: byli w najmniejszym stopniu skoncentrowani na największych ugrupowaniach: PiS i KO. W 2023 roku w gronie najmłodszych wyborców Prawo i Sprawiedliwość uzyskało dopiero piąty wynik (14,4%; ok. 474 tys. głosów), zaś w gronie najstarszych – pierwszy (52,8%; ok. 3 mln 455 tys. głosów). Wśród przyczyn tego politycznego „wzmocnienia” można wskazać na szereg – omawianych wcześniej – przyczyn. Można zauważyć, że efekty wynikające z cyklu życia, zostały w tym przypadku „przytłumione” przez inne krótkookresowe czynniki wynikające z kontekstu sytuacji wyborczej, a dodatkowo efekt kohortowy (generacyjny), wynikający z socjalizacji w warunkach odmiennych niż starsze pokolenia, mógł sprzyjać stymulacji potencjału buntu wobec – odwołującej się do konserwatywnej agendy – władzy politycznej. Wśród krótkookresowych katalizatorów mobilizacji można wymienić m.in.:

- 1) wysoką stawkę wyborów i silną polaryzację – rywalizacja dwóch wyraźnie odmiennych wizji ideologicznych; chęć zmiany po 8 latach rządów PiS – wybory postrzegane jako szansa na zmianę kursu w kwestiach ważnych dla młodych; w 2023 – według badań CBOS poczucie wpływu na sprawy kraju wśród młodych ludzi było wyjątkowo silne⁶²; rama interpretacyjna wyborów („historycznie najważniejsze”), potrzeba obywatelskiej interwencji, która staje się reakcją na zagrożenie dla wartości akceptowanych przez znaczną część młodego pokolenia;
- 2) mobilizację społeczną i cyfrową – kampanie profrekwencyjne, które skuteczniej motywują niż tradycyjne apele partii i liderów politycznych (dane opublikowane przez Fundację Batorego pokazują, że prawie połowa (49%) osób w wieku 18–29 lat spotkała wówczas w swoim otoczeniu reklamy lub inne działania zachęcające do udziału w wyborach⁶³); zaangażowanie wielu organizacji po-

⁶² Poczucie wpływu obywateli na sprawy publiczne, Komunikat CBOS, nr 149/2023, www.cbos.pl.

⁶³ Pierwsze wyniki badania skuteczności kampanii profrekwencyjnych w wyborach parlamentarnych 2023 roku, <https://www.batory.org.pl/publikacja/pierwsze-wyniki-badania->

- zarządowych; „łatwość” głosowania poza miejscem zamieszkania, „atmosfera” w dniu wyborów (np. głosowanie we wrocławskiej dzielnicy Jagodno); obecność lidera opozycji Donalda Tuska w serwisie TiKTok, który pod względem liczby wyświetleń ustępował jedynie Sławomirowi Mentzenowi z Konfederacji;
- 3) kontekst wyborów – treści kampanii (tematy inicjowane przez polityków PiS dzieliły międzypokoleniowo; opozycja mówiła językiem bliższym młodym ludziom: ekologia, prawa człowieka, Europa); LGBT+, prawa kobiet, uchodźcy, UE – wszędzie tam młodzi ludzie mają inne poglądy niż starsi, tj. są bardziej liberalni niż starsi we wszystkich sprawach światopoglądowych; młodzi potraktowali wybory jako plebiscyt o swoją przyszłość, a nie tylko polityczny rytuał (obowiązek); typowa dla najmłodszych wyborców reakcja na politykę poszczególnych rządów, swego rodzaju bunt wobec *status quo* (polityków uosabiających *status quo*, jak np. minister edukacji Przemysław Czarnek); nie „działała” propaganda TVP, ponieważ młodzi znacznie rzadziej oglądają telewizję, a tym bardziej politykę w telewizji.

Youthquakes są z natury spektakularne, sytuacyjne, kontekstowe, nietrwałe w długim okresie. Takie „trzęsienia” wśród młodzieży zależą od specyficznych – opisanych w artykule – warunków. Widziane z szerokiego planu, jawią się jako polityczne epizody. W tym sensie stanowią wyjątek, a nie normę. Ten uniwersalny potencjał demobilizacji dostrzegany był przez Krystynę Szafraniec, która w omówieniu wyników badań jakościowych wśród młodych wyborców z 2007 roku, podkreślała „jak krucha jest materia obywatelska i jak łatwo może dojść do konwersji politycznego zaangażowania w deficyt obywatelstwa młodzieży”⁶⁴. W wyborach z lat 2020 i 2023 faktycznie udało się młodym ludziom po raz pierwszy zredukować różnice międzypokoleniowe w zakresie uczestnictwa wyborczego: „skrócić dystans” do grupy 30-latków i zmobilizować się silniej niż wyborcy najstarsi (powyżej 60. roku życia). Konsekwencje tego „zrywu” były istotne dla ostatecznego wyniku głosowania. To w grupie wiekowej 18–29 lat rządzące Prawo i Sprawiedliwość straciło najwięcej w porównaniu do trzech ugrupowań, które po wyborach utworzyły koalicję rządzącą: około 1 mln 595 tys. głosów⁶⁵. W kolejnym roku to zjawisko było już wyraźnie słabsze: w wyborach samorządowych strata PiS wyniosła około 569 tys. głosów, a w europejskich – 434 tys. W obu tych wyborach wszystkie partie polityczne cieszyły się mniejszym poparciem młodych wyborców w porównaniu

-skuteczności-kampanii-profekwencyjnych-w-wyborach-parlamentarnych-2023-roku (24.03.2025).

⁶⁴ K. Szafraniec, *Młode pokolenie...*, s. 64.

⁶⁵ Oszacowanie na podstawie danych z sondażu *exit poll* i Głównego Urzędu Statystycznego. Tylko w grupie 60+ PiS uzyskał około 550 tys. głosów więcej niż partie, które po wyborach utworzyły koalicję rządzącą.

z głosowaniem w 2023 roku, co świadczy o demobilizacji tego elektoratu. Jak wskazano w artykule, w praktyce nastąpił powrót do wzorca mobilizacji znanego z okresu 2014–2019. Wydaje się, że kluczowym czynnikiem był kontekst wyborów, pozbawiony katalizatorów, mogących wyzwolić ponadnormatywne zainteresowanie i aktywność wyborczą. Bez wątpienia kampanii wyborczej w 2024 roku nie towarzyszyło pobudzenie emocjonalne, związane z oczekiwaniem i realną szansą na zmianę władzy. Same wybory nie były odbierane przez młodych w kategoriach plebiscytu, który może zdecydować o ich bliższej i dalszej przyszłości – jak sami twierdzili: „już nie trzeba głosować”⁶⁶. Polaryzacja była rutynowa, schematyczna, nie wynikała z silnego sporu, którego częścią są młodzi ludzie. Pewne znaczenie mogły mieć bariery logistyczne (w wyborach samorządowych) i stosunkowo niska świadomość związana z wyborami (znajomość kandydatów, programów, niski priorytet spraw lokalnych i europejskich). W ocenie wielu młodych ludzi wybory te rozstrzygały o kwestiach i sprawach „odległych” od ich codziennego życia. Nie bez znaczenia była słaba, monotonna, pozbawiona treści adresowanych bezpośrednio do młodzieży kampania wyborcza, w którą partie polityczne inwestowały znacznie mniej środków niż przed wyborami parlamentarnymi, jak również brak aktywności oddolnej (np. organizacji pozarządowych) zachęcającej do udziału w głosowaniu. Dla części młodych wyborców demotywatorem mogła być narastająca frustracja i rozczarowanie tempem (lub brakiem) realizacji obietnic wyborczych koalicji rządzącej i reformowania państwa. Wszystko to sprawiło, że nie udało się po raz kolejny wyzwolić dodatkowego potencjału mobilizacji. Nie zaobserwowano też „ślądu” (*footprint*) wysokiej frekwencji z lat 2020 i 2023. Frekwencja w grupie 18–29 lat w wyborach samorządowych w 2024 roku była tylko nieznacznie wyższa niż w analogicznych wyborach z roku 2018, a w wyborach do PE nawet niższa niż w poprzednich z 2019 roku. Wskaźnik frekwencji wyborczej w poszczególnych kohortach wiekowych powrócił do poziomów typowych i oczekiwanych (w świetle założeń teorii cyklu życia), przyjmując wartości najniższe w grupie wyborców najmłodszych, najwyższe w grupach wyborców w średnim wieku i umiarkowanie wysokie w grupie wyborców najstarszych.

Bibliografia

- Aldrich J. H., Montgomery J. M., Wood W., *Turnout as a Habit*, «Political Behavior» 2011, vol. 33(4).
Amnå E., Ekman J., *Standby Citizens: Diverse Faces of Political Passivity*, «European Political Science Review» 2014, vol. 6(2).

⁶⁶ Wypowiedź zarchiwizowana przez autora artykułu w trakcie wywiadów ze studentami realizowanych po wyborach samorządowych w 2024 roku.

- Cammaerts B., Bruter M., Banaji S., Harrison S., Anstead N., *Youth Participation in Democratic Life Stories of Hope and Disillusion*, Basingstoke 2016.
- Carvalho B. P., Custódio C., Geys B., Mendes D., Peralta S., *Information, perceptions, and electoral behaviour of young voters: A randomised controlled experiment*, «Electoral Studies» 2023, vol. 84.
- Dahl R. A., *Modern Political Analysis*, Englewood Cliffs 1963.
- Dalton R. J., *The Good Citizen: How a Younger Generation Is Reshaping American Politics. Revised Edition*, Washington 2009.
- Damsbo-Svendsen S., Hansen K. M., *When the election rains out and how bad weather excludes marginal voters from turning out*, «Electoral Studies» 2023, vol. 84.
- Dinas E., *The Formation of Voting Habits*, «Journal of Elections, Public Opinion and Parties» 2012, vol. 22(4).
- Flanagan C. A., Levine P., *Civic Engagement and the Transition to Adulthood*, «Future Child» 2010, vol. 20(1).
- Flanagan C. A., *Teenage Citizens: The Political Theories of the Young*, Cambridge 2013.
- Franklin M. N., *Voter Turnout and the Dynamics of Electoral Competition in Established Democracies since 1945*, New York 2004.
- García-Albacete G. M., Lorente J., *Has the Great Recession Shaped a Crisis Generation of Critical Citizens? Evidence from Southern Europe*, «South European Society and Politics» 2021, vol. 26(2).
- García-Albacete G. M., *Young People's Political Participation in Western Europe: Continuity or Generational Change?*, Basingstoke 2014.
- Gauthier A. H., *Becoming a Young Adult: An International Perspective on the Transitions to Adulthood*, «European Journal of Population» 2007, vol. 23(3–4).
- Giugni M., Grasso M., *Words Are Stones: How Elite Discourse Deters the Political Participation of Young People*, «Journal of Youth Studies» 2025.
- Giugni M., Grasso M., *Youth and Politics in Times of Increasing Inequalities*, New York 2021.
- Grasso M. T., Farrall S., Gray E., Hay C., Jennings W., *Socialization and Generational Political Trajectories: An Age, Period and Cohort Analysis of Political Participation in Britain*, «Journal of Elections, Public Opinion and Parties» 2018, vol. 29(2).
- Henn M., Weinstein M., Forrest S., *Uninterested Youth? Young People's Attitudes towards Party Politics in Britain*, «Political Studies» 2005, vol. 53(3).
- Henn M., Weinstein M., Wring D., *A Generation Apart? Youth and Political Participation in Britain*, «British Journal of Politics and International Relations» 2002, vol. 4(2).
- Hensby A., *Participation and Non-participation in Student Activism: Paths and Barriers to Mobilising Young People for Political Action*, London 2017.
- Hooghe M., Dejaeghere Y., *Does the "Monitorial Citizen" Exist? An Empirical Investigation Into the Occurrence of Postmodern Forms of Citizenship in the Nordic Countries*, «Scandinavian Political Studies» 2007, vol. 30(2).
- Kwiecińska-Zdrenka M., *Pokolenie (nie)obecne. Uwarunkowania i procesy obywatelskiej aktywności i bierności młodych dorosłych*, Warszawa 2022.
- Levinson D. J., Gooden W. E., *The Life Cycle*, [w:] H. I. Kaplan, B. Sadock (red.), *Comprehensive Textbook of Psychiatry*, Baltimore 1995.
- Lipset S. M., *Political Man*, New York 1959.
- Marzęcki R., *Ageism*, [w:] M. Sardoć (red.), *Encyclopedia of Diversity*, Cham 2024.
- Marzęcki R., *Pierwsze pokolenia wolności. Uwarunkowania i wzory partycypacji w sferze publicznej polskich i ukraińskich studentów*, Warszawa 2020.
- Marzęcki R., *Was It a "Youthquake"? The Increase in Electoral and Political Participation of Polish Youth during the COVID-19 Pandemic*, [w:] M. Musiał-Karg, I. Kapsa (red.), *Elections in*

- Times of a Pandemic – Dilemmas and Challenges. Experiences of the European Countries*, Leiden 2024.
- Nie N. H., Verba S., Kim J., *Political Participation and the Life-Cycle*, «Comparative Politics» 1974, vol. 6.
- Nie N. H., Verba S., *Participation in America: Political Democracy and Social Equality*, New York 1972.
- Norris P., *Democratic Phoenix: Reinventing Political Activism*, Cambridge 2002.
- Offe C., *Kapitalizm jako projekt demokratyczny? Teoria demokracji w obliczu potrójnego przejścia w Europie Środkowowschodniej*, «Studia Socjologiczne» 1992, vol. 3–4.
- Paschou M., Durán Mogollón L. A., *A Comparative Analysis of the Motivations of Youth Political Participation across Different Types of Activism*, «Government and Opposition» 2024, vol. 59(3).
- Phelps E., *Understanding Electoral Turnout Among British Young People: A Review of the Literature*, «Parliamentary Affairs» 2012, vol. 65(1).
- Pickard S., *Politics, Protest and Young People. Political Participation and Dissent in Britain in the 21st Century*, London 2018.
- Pierwsze wyniki badania skuteczności kampanii profrekwencyjnych w wyborach parlamentarnych 2023 roku*, <https://www.batory.org.pl/publikacja/pierwsze-wyniki-badania-skutecnosci-kampanii-profrekwencyjnych-w-wyborach-parlamentarnych-2023-roku> (24.03.2025).
- Plutzer E., *Becoming a Habitual Voter: Inertia, Resources, and Growth in Young Adulthood*, «The American Political Science Review» 2002, vol. 96(1).
- Poczucie wpływu obywateli na sprawy publiczne*, Komunikat CBOS, nr 149/2023, www.cbos.pl.
- Putnam R. D., *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*, New York 2000.
- Quintelier E., *Differences in Political Participation Between Young and Old People*, «Contemporary Politics» 2007, vol. 13(2).
- Savić-Bojanić M., *“Standby Youth”? Informal Youth Political Participation in Bosnia and Herzegovina during the COVID-19 Pandemic*, «Communist and Post-Communist Studies» 2023, vol. 56(4).
- Schlozman K. L., Verba S., Brady H. E., *The Unheavenly Chorus. Unequal Political Voice and the Broken Promise of American Democracy*, Princeton 2012.
- Schudson M., *The Good Citizen: A History of American Public Life*, New York 1998.
- Sloam J., Henn M., *Youthquake 2017. The Rise of Young Cosmopolitans in Britain*, Basingstoke 2019.
- Sloam J., *Rebooting Democracy: Youth Participation in Politics in the UK*, «Parliamentary Affairs» 2007, vol. 60(4).
- Szafraniec K., *Młode pokolenie a nowy ustrój*, Warszawa 2010.
- Szafraniec K., Wernerowicz M., *Obecność młodych w sferze publicznej*, [w:] K. Szafraniec, J. Domalewski, K. Wasielewski, P. Szymborski, M. Wernerowicz (red.), *Zmiana warty*, Warszawa 2017.
- Verba S., Nie N. H., Kim J.-O., *Participation and Political Equality: A Seven-Nation Comparison*, New York 1978.
- Wasburn P. C., Adkins Covert T. J., *Making Citizens: Political Socialization Research and Beyond*, New York 2017.
- Wattenberg M. P., *Is Voting for Young People?*, New York 2020.
- Wolfinger R. E., Rosenstone S. J., *Who Votes?*, New Haven 1980.
- Zukin C., Keeter S., Andolina M., Jenkins K., Delli Carpini M. X., *A New Engagement? Political Participation, Civic Life, and the Changing American Citizen*, New York 2006.